

VRTEC

1934-1935

2

LETNIK 65

VSEBINA: 2. števil.: P. J. Stahl - A. A.: Maruška — Svjatoslav: Ave Maria (Pesem) — Svjatoslav: Jesenska (Pesem) — Mirko Kunčič: Jesenska (Pesem) — J. Rožencvet: Piškav oreh — Gustav Strniša: Jež in miška (Pesem) — Winkler Venceslav: Pravljica o vlaku — Vinko Žitnik: Prošnja (Pesem) — Dr. K. C.: Morje, vir bogastva — Lea Fatur: Solnčica in čarovnik — Uganke — Prof. Anton Bezenšek.

Knjižnicam priporočamo

VRTEC IN ANGELČEK 1933/1934

(dobro vezana Din 30'—; Angelček sam Din 10'—).

Od prejšnjih letnikov imamo še sledeče vezane izvode:

Vrtec in Angelček	1932/33 (Din 30'—; Angelček sam Din 10'—)
" "	1931/32 (Din 30'—; " " Din 10'—)
" "	1930/31 (Din 30'—; " " Din 10'—)
" "	1929/30 (Din 30'—; " " Din 10'—)
" "	1928/29 (Din 30'—; " " Din 10'—)
" "	1927/28 (Din 30'—; " " Din 10'—)
" "	1926/27 (Din 30'—; " " Din 10'—)
" "	1925/26 (Din 30'—; " " Din 10'—)
Vrtec	1922 (Din 18'—); Angelček 1925 Din 10'—)

V knjigarnah se po knjigotržni ceni dobe:

Vrtec 1910, 1911, 1915 do 1917, 1921 do 1932.

Angelček 1895, 1906, 1908, 1912 do 1916, 1919, 1921 do 1932.

Uprava VRTCA, Ljubljana,
Kopitarjeva ulica 2 (H. Ničman).

Imena rešivcev sprejemamo do 10. vsakega meseca. Nagrade so: 1. Mladinska knjiga. 2. Vezan »Vrtec« z »Angelčkom«. 3. Molitvenik »Večno življenje« z zlato obrezo. — Kar si kdo izbere. — Kdor pravilno reši uganke v vseh desetih številkah in je izžreban, gre na morje popolnoma

Z A S T O N J

»Vrtec« stane za vse leto Din 15'—, s prilogo »Angelček« Din 20'—. Izdaja in tiska Jugoslovanska tiskarna d. z o. z. v Ljubljani (K. Čeč). — Urejujeta Vinko Lavrič, katehet v Ljubljani, Resljeva cesta 11 (oblastem odgovoren) in Janez Pucelj, župnik na Ježici. — Uprava »Vrtca« v Ljubljani, Kopitarjeva ulica 2 (H. Ničman).

O K T O B E R

ŠT. 2 1934/35 VRTEC LETNIK 65

P. J. Stahl — A. A.:

Maruška.

(Dalje.)

Odgovoril je močan moški glas, da išče popotnik, ki je zašel, gostoljubnosti.

»Dobrodošel,« reče Danilo in odpre na stežaj vrata.

Na pragu se je prikazal velik mož, tako velik, da se je moral pripogniti, ko je vstopil.

Gospodar Danilo in njegovi prijatelji so občudovali popotnikovo stasitost, lepoto, moč in zdravje; toda Ukrajinci znajo zase obdržati svoja čustva in nihče ni tega pokazal. Posadili so ga za mizo in mu ponudili okrepčila.

Popotnik ni pripovedoval svojih zgodb. Vpraševal ni, a odgovarjal je kratko. Če se je pogovarjal, se je sukal okoli reči, ki so bile takrat vsem mar; pravil je o opustošeni deželi, požganih mestih, uničenih poljih, kar je videl na svoji poti. Gospodar Danilo in njegovi prijatelji so posnemali njegovo opreznost. Vpraševali so se najbrž, odkod prihaja, kam gre in seveda, kje je doma; vendar niso silili vanj, ko ni govoril o tem. Vsak je videl, da pozna mnogo sveta; turške navade, poljske običaje, ruski značaj in tatarske šege. Zdelo se je, da mu Sič¹ ni neznan.

Opisoval je silno privlačno boje, ki so se pravkar vršili. Poslušali so ga in si niso upali več dihati. Možje, navadno brezbrizni, so se vnemali ob njegovem pripovedovanju, ženske so kričale in ihtele. Otroci, ki se jim ni prav nič več ljubilo spati, so požirali njegove besede.

¹ Sič je bil otok na Dnjepru, kjer so zaporoški kozaki imeli svoj tabor, kamor pa žen niso pustili in odkoder so odhajali na tatarske in turške dežele. Gogol je to lepo popisal v svojem »Tarasu Buljbi«.

Kar zaslišijo dva strela in za tema še druge. Po kratkem presledku so se začuli znova.

Umolknili so, nastavljali ušesa. Strelji so prihajali s stepe.

»Kaj! Orožje govori celo na vaših mirnih poljih?« vpraša popotnik.

»To mora prihajati z velike čigirinske ceste,« se oglasi Andrej Kruk.

»Kaj? Od vseh strani je,« pravi in maje z glavo.

Pozno je bilo; žene so vstale, da se vrnejo na svoje domove; otroke je bilo treba dejati leč. Nekatere so bile velike in močne, druge slabotne in majhne; bile so mlade in stare, toda vsem se je brala na obrazu odločna volja, ki jo ima človek, ko je pripravljen na vse, tudi na smrt.

»Zbogom! Zbogom!« so se poslavljali, »lahko noč!«

Vsa družba se je razšla po mračnih stezah in zginila. Oba prijatelja, Andrej Kruk in Semen Vorošilo sta ostala sama z Danilom. Tudi popotnik ni odšel.

III.

Gospodinja je šla v sosednjo sobo.

»Ali je mogoče priti do Čigirina?« je vprašal popotnik, ki je čutil nevarnost.

»Težko,« je odgovoril tesnobno Danilo.

Prijatelja nista izpregovorila besede, ampak puhnila sta dva dolga dima in nagubala goste obrvi. Brez besed sta povedala, da soglašata z Danilom. Popotnikove oči so se za trenutek ustavile na mirnem Danilovem obrazu, potem pa na prav tako mirnih njegovih prijateljih. En sam presunljiv pogled je zadostoval, da sta razumela, kako je navajen na presenečenja, kako prezira nevarnost in tudi kako spretno odbija usodne udarce, kadar je treba. Brez besed so si postali zaupni.

»Vendar,« pravi, »moram priti tja, in sicer po najkrajši poti.«

»Naravnost v Čigirin?« vpraša Andrej Kruk; »v teh časih še krokar ne pride tja.«

»Je še daleč?«

»Kdor ima dobre noge, ne vpraša, je-li pot dolga ali kratka, če je le cesta dobra,« pravi Semen Vorošilo; »toda naj bo daleč ali blizu, cesta dobra ali slaba, če ni mogoče, pa ni mogoče.«

»Nekateri ljudje,« odvrne neznanec, »ne moremo vedno izbirati najprijetnejših potov. Vendar, kaj hočete, človek se ne sme obotavljati, kadar je odločen, da mora priti do cilja. Vsekakor je srečen, kdor si more preskrbeti vodnika ali zvestega in zanesljivega tovariša!«

Pri teh besedah so Danilo in oba prijatelja dvignili glave.

»Prav praviš, častivredni popotnik,« odgovori Danilo; »vrl in vdan tovariš odehta vse zaklade sveta.«

»V Ukrajini ne primanjkuje odločnih src,« pravi Andrej Kruk. »Eno moremo reči, kar je več vredno kot vse drugo: Bratje smo si in nič več in nič manj!«

»Če izvzamemo nekatere, imate prav,« odvrne popotnik.

»Na najboljših poljih najdemo ljulko,« pripomni živahno Danilo; »ali je žito zato slabše?«

»Gotovo ne,« pritrди Vorošilo. »Vendar moramo nekaj upoštevati.«

»Povejte, kaj,« sili popotnik.

»Da človek ne razlikuje vedno dobrega zrna od slabega. Kdor nosi črno kapuco, še ni vedno menih.«

»Dobri pastir spozna svoje ovce celo v volčji obleki!« odvrne tujec. Molk. Večkrat se spogledajo, razumejo se, besede so odveč.

»Bratje, pozdravljeni!« pravi popotnik. »Možje. s Siča vas spoštujejo in ljubijo. Njihov poslanec sem; v Čigirin grem.«

»Pripravljeni smo ravnati se po vaših ukazih; vaši prijatelji smo,« mu zatrjujejo vsi trije Ukrajinci.

»Kaj veste novega? Kaj se godi okoli vas?« sprašuje poslanec s Siča.

»Nič dobrega,« odgovori Danilo; »e d e n se je zvezal z Moskvo; d r u g i je prosil Turke pomoči in morda se še celo v tem trenutku pogaja s Poljaki.«

»Preveč je resnično to!« pravita oba Danilova prijatelja in v njune možke obraze je planila žalost.

»Vidite, da moram v Čigirin,« je odločen poslanec, »in ne smem izgubljati časa.«

»Vse poti so odrezane,« odvrne Vorošilo.

»In prelaz?«

»Utrjen in zaseden od moskovskih prijateljev.«

»Mi, kozaki s Siča, nismo ne za Ruse ne za Poljake. Smo za Ukrajince. Zdaj veste, da moram prodreti v Čigirin. Od obeh vaših poglavarjev je eden podkupljen, kakor pravijo... toda drugi?«

»Drugi, Ataman Peter Doročenko,« pravi Kruk, »je poštenjak.«

»Vem. Toda, kakor je ošaben, poln sovraštva in prenagljen, sem vendarle v strahu, da ne pogubi Ukrajine, ko jo hoče rešiti. V svoji jezi proti Rusom pozablja, da imamo druge nasprotnike. Na tem je, da se vrže iz plamena v žerjavico. Poslan sem, da ga odvrnem od tega; do njega moram, če hočem, da se mi posreči. Če bi mudil...«

Poslanec pomolči in pogleda okrog sebe. Bil je na tem, da nadaljuje pogovor, kar opazi na koncu sobe dvoje žarečih oči, ki so bile obrnjene vanj in so kar pile njegove besede, kakor se mu je zdelo; dvignil se je, šel proti prikazni, ki ga je vznemirila, in dognal na veliko začudenje, da ima te žareče oči preprost in ljubek otrok, ki ga gleda skrit v temnem kotu izbe kot ptica z veje.

Danilo pogleda prav tako tja, kakor poslanec in ga zaskrbi.

»To je moja hči,« pravi, »moje vrlo dete, ki je modro preko svoje starosti.«

»Maruška, sem pojdi!«

Maruška: prava ukrajinska deklica: žametaste obrvi ima in od solnca porjavela lica. Nosila je po domačem vzorcu vezeno srajco, temnomodro jopico in rdeč pas; bujni lasje z zlatim sijajem so bili spleteni v debele kite, a so ji še kljub temu valovali in se svetili, kakor bi bili svileni.

(Dalje.)

Sojatoslav:

Po senu diši. Nad bregovi
se zlati oblaki bleščijo,
pri Fari pozvanja
avemarijo.

Hiše so sklonjene v praznično misel,
okna cvetoča se svetijo v luči večerni,
cesta vsa bela gori in poje
kakor dekleta pri vodi
sredi vasi.

Vse je pripravljeno.
Ko se zmrači, sedemo
in se ozremo:
morda bo prišel nocoj skozi vas,
morda izbral bo krajšo si pot,
naš dobri, dobri Gospod...

Sojatoslav:

Jesenska.

Dež rosi, od gor diši po snegu,
pota so razmočena in težka.
V strmeh bregu
kmet se muči z vozom,
nad volmi kriči,
lovi stopinje, kolne.
Goré so težke, megle polne,
svetlobe ni nikjer.
Tiha žalost prazne njive
skriva v siv večer.
Daleč v megli zvon trepeče:
zima, zima, skrb in mraz.
Trudno zibljejo se voli,
truden je kmetičev glas.

Mirko Kuncič:

Jesenska.

Čez polje zapuščeno
zavel je dih leden.
Vseoprek šume lesovi:
Jesen... jesen... jesen...

Kot starke trudno k zemlji
se breze sklanjajo,
o lepih mladih časih
otožno sanjajo.

Srebrne solze tiho
jim padajo z oči...
Vse bliže plazi megla
ko smrt se... Souca ni.

(Dalje.)

Velikana sta planila pokonci, pritekla in zavrtela najprej ključ pri peresu. Ali spoznala sta, da je zemlja dovolj navita; če se je ustavila, mora biti drugje kaj narobe. Pregledala in prepihala sta vse večje kolesje, a nista tam nič našla. Zdaj sta se že po telefonu skozi zemljo oglasila tovariša iz južnega tečaja in vprašala, kaj počneta ona dva na severu, da se je zemlja ustavila. Odgovorila sta jima, da še ne vesta, kaj je; bržčas se je moralo v drobnem kolesju kaj zatekniti, in zato morata vse razdreti, pregledati, osnažiti in na novo sestaviti.

Res sta se velikana tega opravila neutegoma lotila. Izpod kupa snega sta potegnili veliko ponjavo, jo iztrepala in razgrnila po tleh. Nato sta jemala v roke razne ključe, klešče in vinte ter začela kolesje razdevati. Kar sta odvila in snela, sta lepo po vrsti po ponjavi razložila; manjše vijake, matice, podloge, kline in tako drobnarijo sta devala pa v kadi, da se jima ne bi kaj pogubilo. Hitela sta, in je vse od njihju teklo, pa rohavjila in jezila sta se na vso moč. Bržčas sta mislila na sitne učenjake in zvezdoglede, ki se love za vsako stotinko sekunde. Strah, kako bodo nejevoljni, da se je zemlja v tečajih ustavila in jim račune zmešala!

Seveda je bilo velikanoma tudi zaradi službe nerodno. Pol leta, dokler je trajal dan na severnem tečaju, sta morala skrbeti, da se je zemlja v redu vrtela. Drugega pol leta, ko je bil dan na južnem tečaju, sta se morala brigati za to njuna tovariša tam spodaj. Čez noč, ki traja na vsakem tečaju pol leta, imajo polarni velikani dovolj časa, da svoje kolesje razdro, pregledajo popravijo in popilijo, koder je kaj treba, ali skujejo nov del, če se je stari izrabil. In pero se ta čas odpočije.

Seveda se velikani ne na severu ne na jugu s tem delom ne žurijo. Čim velikana opravita svojo poletno službo, navadno precej razdereta kolesje na svojem tečaju. Potem ga pa tako počasi sestavljata, da je šele nekaj ur prej, ko morata onadva navijati zemljo, spet v redu. Vmes se velikana dobro naspita ter preskrbita s kožami, ribjim oljem, premogom in mazilom. Če jima je dolgčas, lomita in lučata v morje ledene gore s tako silo, da priplavajo daleč v topla morja in so tam ladjam nevarne. Včasih se velikana sprimeta za roke in plešeta okrog tečaja. Včasih se pa podita in mečeta po snežnih in ledenih poljanah, da si ogrejeta ude, ki jima v dolgem spanju otrpnejo. S tem napravljata tiste silne viharje s snežnim metežem, ki se pripode prav do nas in prinašajo zimo.

Človek bi dejal: slabo življenje imajo polarni velikani! Velikanom se pa morda ne zdi, zakaj vsak najlaglje prenaša tiste križe in težave, ki jih je že vajen. Kar je enemu neznosna muka, je lahko drugemu najprijetnejše kratkočasje. In počitnice so počitnice. Tudi na tečaju so kaj vredne, posebno po taki odgovorni službi.

Vsak otrok, ki hodi v šolo, bo razumel, da imajo polarni velikani res sitno službo. Zemlja se ne vrti tjavendan, ampak je vse njeno vrtenje in sukanje natančno odmerjeno. In mora tudi biti, da se v redu vrste dnevi in noči, pa razni letni časi na zemlji, zaradi katerih imajo ljudje v svojih krajih leto za letom tako vreme in podnebje, kakršnega so vajeni.

Pravimo, da je navada železna srajca, pa ne pomislimo, da je navada tudi podlaga vsega našega življenja. Če bi kdo na mah preselil zamorce in eskime, bi oboji žalostno pomrli. Zamorci ne bi prenesli ribjega olja in severnega mraza, a eskime bi po bananah tako ščipalo, da bi jih kmalu zivilo, če ne bi siromaki že prej od vročine zadehnili. Tam, kjer smo, se pa le vsi svojega življenja veselimo. Eskimi v večnem snegu, zamorci pod palmami in mi v svojih hribih s štirimi letnimi časi, ki jih imamo zato, ker je os zemlje nagnjena.

Zemlja pleše namreč z nagnjeno osjo okoli sonca tako kakor volk, ko ga sprožimo in pleše od začetka po tleh zmerom v eno stran nagnjen. Zato obséva sonce pol leta severni, pol leta južni tečaj in na raznih krajih zemlje so v različnih letnih časih tudi različno dolgi dnevi, čeprav se zemlja ponoči in podnevi, poleti in pozimi okoli svoje osi enako hitro vrti.

To sukanje oskrbujejo polarni velikani. Seveda bi bilo dobro, če bi velikani vselej po končani polletni službi precej svoje kolesje v red spravili in na pomoč priskočili, če bi kdaj na drugem tečaju kolesje odpovedalo. Saj od začetka jim je bilo nemara tako ukazano, ali tudi velikani so kakor ljudje. Ker je šlo zmerom vse gladko, so se polenili in šele po nesreči spoznali, kaj so v nemarnosti zamudili. Zato je bilo zdaj velikanom na severnem in na južnem tečaju vroče.

Še bolj neprijetno je bilo pa ljudem. Sicer se je takrat, ko se je zemlja ustavila, na svetu dosti smešnega prigodilo, ali o tem so se ljudje pogovorili do dobra šele pozneje, ko je minilo. Tisti hip so se bili preveč prestrašili. Zemlja se vrti od zahoda proti vzhodu. Voz ali človeka, ki se je pomikal proti zahodu, je vrglo nazaj, če se je pomikal proti vzhodu, ga

je zagnalo naprej, a kar se je gibalo v drugih smereh, je začelo čudno plesati in krivenčiti. Kdor je v kopališču stal na zahodnem robu plavaljšča, je štrbunknil v vodo. Oni, ki so stali na vzhodnem robu, so se pa vznak prevrnili in koj nato je pljusknila nanje voda iz plavaljšča, ki je vrgla na suho tudi plavače, ki so bili baš pri kraju.

Sprva so ljudje mislili, da je potres. Vendar se jim je čudno zdelo, da niso čuli nič podzemeljskega bobnenja, in da je bil en sam sunek. Pri potresu jih je navadno več zaporedoma ali v presledkih. Komaj so se o tem dobro porazgovorili, so pa nekateri že zapazili, da se sence nič več ne premaknejo in tako so spoznali, da se je zemlja v tečajih ustavila.

Nekateri so začudeno ugibali, kaj bo zdaj, nekaterim se je zdela pa to imenitna šala, da so jo šli v gostilne praznovat. Tam so se na dolgo in široko norčevali, kako bodo morali v Ameriki kuram z elektriko svetiti, da bodo jajca nesle, in kako ne bo pri nas nikoli več policijske ure, ne zgodnjega vstajanja ne poznega ponočevanja. Zemlja se je bila namreč ustavila v tečajih, ko je bilo pri nas skoro poldne, v Ameriki pa noč.

Gostilniške šale so bile dober kup, ali dolgo jih niso uganjali, zakaj zadeva je bila vendarle bolj resna kakor so norčavi vinski bratci prvi hip mislili. (Dalje.)

Gustav Strniša:

Jež in miška.

Ježek suknjico je šival
za mladička, sinka;
zrla ga je miška,
miška — potepinka:
»Ježek, daj, sešij še meni
suknjico prav tako,
da lahko iglic vsa polna
zmagala bom miško vsako!
Ali pa kar daj mi précej
to, ki šivaš jo za sinka!

Da postanem mišk kraljica,
ne več potepinka!«
»Čakaj, da ti jo pomerim!«
ježek miš povabi;
miš veselo se približa —
iglar jo zagrabi:
»Da podpiral bi lenobo?!
Ne, ne boš!
Iz te moke ne bo kruha,
rajši ti moj kruhek boš!«

Pravljica o vlaku.

Strojvodja Matjaž je bil čemeran človek, kako so navadno ljudje, ki imajo dosti skrbi in se jim kam muči. Mrko je gledal v siv dan in v težko meglo, ki je visela nad mestom, da se ni razločilo, kdaj sije sonce in kdaj ne. Ura je kazala šest. Prav za prav je bil že mrak. Po cestah je hodil delavec in prižigal luči, tudi med železniškimi tiri so se zablesčale svetiljke. Na peronu ni bilo nikogar več. Siva megla je rezala v oči in ljudje so se ji umikali.

»Naprej!« je bilo znamenje.

Prav takrat se je izmotala iz mraka starka, koščena starka, vsa zavita v ruto. Zibala se je, kakor bi imela lesene noge in krenila je proti lokomotivi.

»Počakaj!« je namignila Matjažu.

Strojvodja, ki je pravkar hotel premakniti ročico, je začutil, da ga je stresel mrak.

»Kaj hočeš?« je zahropel. »Če bi se rada peljala — zadaj so vozovi!«
 »Zebe me,« je godrnjala starka in lezla na stroj. Meni nič tebi nič se je potuhnila v kot. »Pogreti se moram.«

Matjaž jo je začuden gledal. Sivo koščeno lice je bilo mrtvo, oči niti videl ni. Menda so bile skrite pod ruto. Še bolj ga je streslo. Toda spomnil se je na svojo dolžnost in počasi povedal:

»Tu ne moreš biti. Na stroju smeva biti samo jaz in kurjač.«

»Pogreti se moram,« je trmoglavo ponavljala starka.

Zdaj je pristopil še kurjač in jo začel odganjati. Starka je nepremično čepela v kotu in molčala. Strojvodja in kurjač sta se spogledala.

»Naj bo, ni več časa,« je mislil strojvodja. »Na prihodnji postaji jo vrževa s stroja.«

Vlak se je premaknil in kmalu je hitel z vso močjo. Travniki, hribi, hiše, vse je šlo mimo kot podobe v sanjah.

»Kam greš?« je bil radoveden kurjač.

»Daleč,« je rekla starka. »Prav daleč.«

»Hm,« je zagodrnjal fant, »pa kje je ta daleč?«

Starka je nekaj zamomljala, a se ni prav razločila, kaj.

Kurjač je bil mlad fant. Ves čas ga je skrbelo, kakšen je starkin obraz, ker se je tako skrivala v ruto. Hotel je stopiti prav k njej in jo razkriti, a bilo ga je sram, če bi se mu strojvodja smejal, da je radoveden. Mimo-

grede jo je vendar natančneje pogledal. Odskočil je od groze, takoj je nehal peti in žvižgati.

Na prvi postaji se je strojevodja obrnil k starki:

»No, greš doli?«

»Ne še!« je dejala zamolklo.

Nista se je upala zapoditi.

Vlak se je spet premaknil.

Ves dan so vozili.

Proti večeru, ko so se peljali čez široko polje, se je strojevodja nenkrat stresel. Starka, zavita v črno ruto, je stala poleg njega in njen siv obraz se mu je porogljivo režal. Tudi kurjač je osupnil. Moža sta se spogledala in prebledela. Starka je pa počasi odgrnila ruto in pokazala se je njena koščena postava. Vzdignila je suho desnico in pogledala oba moža z votlimi očmi.

»Moj Bog!« sta se zganila,

Odrinila je strojevodjo in ukazala mrzlo kurjaču:

»Nalagaj!«

Kurjača je stresla groza. Tiste votle oči so ukazovale s samim pogledom. Hotel se je umakniti, a ni bilo prostora. Pol koraka za njim je bilo konec sveta. Moral je izpolniti naročilo. Roke so se mu premikale kar same, misliti ni mogel več. Nalagal je, kolikor je mogel. V kotlu je gorelo do najvišje mere.

Starka se je smehljala in vodila vlak. Zmeraj hitreje je šlo. Strojevodja je stal poleg nje brez moči. Zdaj je bilo že konec polja, bližali so se postaji. Strojevodje se je loteval nemir.

»Ustavi!« je rekel in se dotaknil starkine roke.

Zazeblo ga je, da je hitro utihnil.

Bližali so se hišam, rasle so iz polja, mežikale z bleščečimi se okni.

Starka se je smehljala.

»Ustavi!« je kričal strojevodja in si pulil lase.

Nič.

Vlak je zdrvel skozi postajo. Ljudje na peronu so osupli gledali za njim.

»Ustavi! Ustavi!« je brez prestanka kričal strojevodja.

Starka je molčala.

Kurjač ni videl ničesar. Nalagal je premog, da je vse teklo od njega.

»Kmalu ga bo zmanjkalo, če bomo tako divjali,« je mislil od začetka. »Potem bo itak konec.«

Toda premoga je bilo zmeraj enako. Silna vročina je puhtela na vse strani. Kurjač je spoznal, da ni kar tako, če vodi stara ženska vlak. Vendar je vseeno hitel.

Starka pa ni ničesar več ukazovala.

»Ustavi!« je jecljal strojevodja. Ni ga slišala. Zakril si je obraz in se naslonil na železno ograjo, na ozadje.

Starka je molčala. Zdaj pa zdaj je pogledala z mrzlimi votlimi očmi kurjača. Fant se ji je zmeraj umaknil in še bolj hitel nalagati.

Pokrajina se je umikala pokrajini.

Postaja se je vrstila za postajo.

Vlak se ni hotel ustaviti.

Brzovjav je šklepetal, telefon je pel.

Potniki so kričali. Odpirali so okna in v grozi mahali skozi nje. Ljudje ob železniški progi jih niso razumeli, mislili so, kako se jim godi dobro, venomer so jim odzdravljali:

»Živelik«

Na postajah je bilo vse prosto. Zmeraj in povsod je švignil vlak mimo, da so se ljudje komaj zavedli.

Pretekkel je dan, pretekla sta dva. Ves svet se je prestrašil. Fotografii so tekali k progi, če bi morda ujeli drveči vlak. Časniki so se pritoževali, ljudstvo je demonstriralo, kričalo, da so vsega krivi ministri, ministri so se izgovarjali, da je to nekaj posebnega. Sestavili so komisijo, da bi ustavila drveči vlak.

Zastonj! Vlaka niso mogli ustaviti. Prebredel je že nešteto dežel, povsod so mu odpirali pot.

Naprej! Naprej!

Čakali so, če bi se morda vlak vrnil na postajo, s katere je odšel. Ni se vrnil. Hitel je v neznane dežele, niso ga zadržale ne meje ne vojske. Ko je prebredel Evropo, je zavil v Azijo, šel je čez Sibirijo, obiskal Kitajsko, ustavil se ni nikjer. Društvo narodov je sklicalo veliko zborovanje. Sklenili so, da se mora vlak takoj ustaviti, vlak je pa hitel in hitel, kakor bi se mu mudilo nekam daleč, daleč... Koder je šel, so se ljudje budili, sredi noči so vstajali iz hiš in se čudili. No, potem niso hoteli več zaspati, sploh se je zgodilo tako, da bi moralo sonce izpremeniti svoj tek in sijati tudi ponoči. Učenjaki so si belili glave, da bi rešili svet, vlak je pa še zmeraj hitel in hitel.

Tam nekje na daljnem Kitajskem prav ob morju se je končno ustavil. Starka je izginila. Ljudje, ki so prihiteli k vlakcu, so bili strašno navdušeni. Vzdignili so strojevodjo in kurjača na ramena in ju nesli v mesto. Spredaj je šla godba in sploh so napravili veliko slavlje. Potem so izbrali strojevodjo za svojega vladarja. Toda Matjaž je bil star, imel je ženo in otroke, tožilo se mu je po njih, zato je prosil za upokožitev in je prepustil vladanje tovarišu kurjaču, sam se je pa tiho vrnil domov, zakaj izpolnil je svojo dolžnost, prevozil je z drvečim vlakom ves svet.

Vinko Žitnik:

Prošnja.

*Daj, sezi po desnici moji blede,
ko bela sestra me iz te pustinje
na belo pot detinsko spet odvédi!*

*Kako svetlo blesti se duša tvoja,
kak tihe, sinje tvoje so stopinje —
a skozi noč vidijo se pota moja...*

*Na tvojih potih bi nogé počile,
ob tvoji luči duša spet zblestela
in v srcu bi mi rože bele ozklile.*

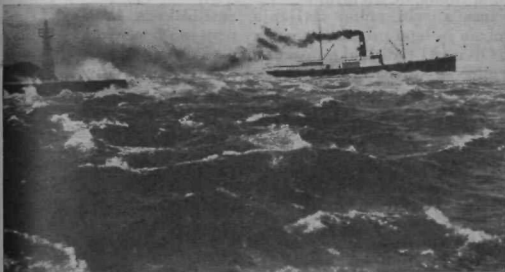
*In Bog bi spet sladko počival v meni
in jaz v Njem... Mrzla duša bi se vnela,
v Njem izgorela s čistimi plameni...*

MLADI STRAZARJI

Dr. K. C.:

Morje, vir bogastva.

Ob naši jadranski obali in otokih občudujemo lepo zgrajena mesta in selišča. Kot iz škatlice vzet se nam zdi Dubrovnik s svojimi prekrasnimi cerkvenimi in posvetnimi stavbami. Vse mesto obdaja mogočno zidovje, ki je moglo kljubovati tudi najsilnejšim oblegovalnim strojem. Še bolj strmimo, če obiščemo nekdanjo kraljico Jadranskega morja — Benetke. Kakšno bogastvo se je moralo tukaj stekati, da so se mogle na teh peščenih otočkih zgraditi tako ogromne stavbe, cerkve in palače! In v teh cerkvah in palačah je nakopičenih dragocenosti in umetnin, da se še danes čudi svet. In vsa ta mesta so živela samo od morja. Morje je bilo vir njihovega bogastva.

Senj v burji.

Razmere se spreminjajo in zato zastane ta ali oni kraj, dvigne pa se drugo mesto ob Jadranu. Ko je Avstrija l. 1866 izgubila Benetke, je to nekdanj slavno mesto prav hitro nazadovalo, dvignil pa se je pomen Trsta in Reke, ki sta bila okni v svet Avstrije in Ogrske. Svetovna vojna je odtrgala od zaledja Reko in Trst. Posledica je, da se Trst bori za obstanek, Reka pa je opustela in po nekdanj tako živahnem pristanišču raste trava. Na drugi strani pa se razvija najživahnejše življenje na Sušaku in niže doli v Splitu. Vedno pa ostane, da je Jadransko morje za vsakega, ki ga more v polni meri izkoriščati kot pot v svet, vir blagostanja in bogastva.

Pomorski promet je vedno donašal največje dohodke, prekomorska trgovina je bila vedno najbolj dobičkonosna. Vsled prevelike tekme med trgujočimi narodi se sicer ti dobički manjšajo, nastajajo pogosti zastoji v pomorski trgovini, a popolnoma zastati ta trgovina ne more, ker ne moremo dandanes shajati brez nekaterih predmetov, ki jih dobimo le iz drugih delov sveta. Jadransko morje pa ima skozi Sueški prekop najkrajšo

pot v one kraje, kjer dobimo vsega, kar nam manjka. In naša pristanišča so zopet najprikladnejša za prekomorsko trgovino vseh dežel ob Donavi in tja do gornjega Rena. Ko smo po pogodbi z Italijo l. 1922 prevzeli le majhen del (100.000 ton) nekdanje avstro-ogrške mornarice, to ni nikakor zadostovalo niti nam samim. Zato se je v 9 letih to trgovsko brodoge potrojilo in je l. 1931 znašalo 333.600 ton. Za to brodoge rabimo okoli 30.000 mornarjev. Naše ladje plavajo po vseh oceanih in morjih, razvažajo naše blago in nam dovažajo tuje, prevažajo domače in tuje potnike. Naša jugoslovanska zastava plapola z visokih jamborov in nosi naše ime po celem svetu. Tam kje v Afriki, Avstraliji, Aziji ali Ameriki prebiva naš človek. Pride v pristanišče in z ladje v pristanišču ga pozdravi zastava njegove domovine, tam na ladji govore poveljnik in mornarji njegov jezik, na krovu te ladje je tudi on na domačih tleh.

Prirodno bogastvo našega morja. V sami morski vodi je raztopljena sol. Ni povsod v morski vodi enaka množina te važne rudnine. *Ponekod v Jadranu imamo na liter vode 39 gramov soli. Ta sol moramo iz morja pridobivati na ta način, da spuščamo morsko vodo v plitva tako imenovana solna polja. Tu voda na solncu in pod vplivom vetra izhlapeva, sol pa ostane v obliki kockastih kristalov na polju. Do konca junija se že lahko pokrije polje s 50 cm debelo plastjo soli, ki jo nato zgrebejo in še posebej očistijo. Ta sol je posebno lepo bela. Ko postane v juliju vročina vedno večja, pobirajo sol vsak dan, ni pa več tako lepa. Najvažnejše naše solarne so pri Pagu, Stonu in Ulcinju.*

Naše morje ima v sebi polno življenja, rastlinskega in živalskega. Kedar je morje mirno in lepo prozorno, je prav prijetno opazovati življenje v vodi in na dnu. Ob oseki tudi lahko opazujemo, kako se na bregu gibljejo razne majhne živalice in kobacajo nazaj v vodo. Morski valovi naplavlajo na breg travi podobno rastlinstvo, ki potem tam gnije in povzroča oni oster duh, ki ga nekateri prav radi duhajo in pravijo, da jim koristi. V morski vodi opazimo skozi drobnogled nešteto množico prav majčkenih živih bitij, ki jih lahko tudi najdemo kot hrano v prebavilih morskih živali. In te živali postanejo plen tistega, za katerega je Stvarnik ustvaril živali. V šolah brišemo tablo z gobo. V Jadranskem morju se spuščajo na dno potapljači, ki odtrgajo to žival (morska spužva) od skale, katere se je krčevito oprijela. Očistijo jih in prodajo, da služijo za umivanje in brisanje. Posebno ob obali med Šibenikom in Splitom lovijo lepe morske spužve. V primorskih mestih nam pozimi ponujajo školjke-ostrige, ki z limono kar žive uživane nekaterim pomenjajo posebno delikateso. Tudi drugih školjk najbolj različnih barv in oblik je vse polno v morju, vsak izletnik si jih nabere večjo ali manjšo zbirko za spomin na morje. Pri ljubljena jed so tudi veliki morski raki, ki jih love celo v večjih globčinah. Bolj grde živali so pajki, pa vendar imajo okusno meso. Zelo mnogovrstne so v Jadranu ribe. Poznamo jih okoli 300 vrst, užitnih je kakih 100. Včasih je ribji lov tako bogat, da pridejo morske ribe na trg tudi v mestih, ki leže daleč v notranjem, celo izven mej Jugoslavije. Posebno zanimiv je lov na tune. Tuni so največje užitne ribe, ki dosežejo tudi 5 m na dolgot in težo do 50 kg. Meso je zelo podobno teletini in ga tudi tako pripravljajo. Tuni priplavajo v velikih jatah v aprilu, maju in juniju ob naši obali od juga proti severu. Ob morskih zalivih pri vhodih imajo ribiči na bregu posevno postavljene visoke lestve kot nekače opazovalnice. Kadar opazovalec na lestvi zapazi ribji vlak, da znamenje in ribiči pridejo ter zategnejo že v ta namen nastavljene mreže in tuni so vjeti. Prípeti se seveda, da včasih ribiči v svoje mreže vjamejo tudi kako drugo veliko

večjo morskó pošast. Od otvoritve Sueškega prekopa se namreč tudi v Jadranu pojavlja morskí volk, strah vseh kopalcev. Če se taka zver zaplete v mreže, napravi na njih veliko škodo, prinese pa vendar tudi korist, ker se za vjeto zver zanimajo razstave in zbirke. Posebno znane ribe so sardine in sardele, ki jih polove ogromne množine in jih konservirajo v olju ter razprodajajo daleč na okoli. Ribíško brodovje šteje 5745 ladij, ribičev je 18.000. Plen pa je bil l. 1931 vreden 44½ milijona dinarjev.

Lea Fatur:

Solnčica in čarovnik.

(Primorska.)

Bil je ob morju kralj, ki je imel lepo in modro hčer Solnčico. Zнала je ravnati s statvami in s preslico, znala je sukati zlato nit, znala je pripravljati sir in znala je brati iz modrih knjig. Od daleč so hódili vitezi, da jo vidijo in snubijo.

Bil je pa v tistem mestu krojač, ki je šival za dvor in drugo mestno gospodo. Postal je bogat in ošaben in hvalil se je, da se bo ženil s kraljevo hčerjo, ker je bogatejši kakor vsi vitezi - snubci.

Tiste dni je pa prišel v mesto star mož z zalim mladeničem. Bila sta ded in vnuk. Nastanila sta se v borni koči ob mestnem zidu in začela delati opanke. Toda zalemu vnuku Samilu ni šlo delo od rok, rajši se je poskušal v metanju kopja in streljanju z lokom. Rad je poslušal in pravil zgodbe davnih dni o junaških vitezih in hudih zmajih. Ded ga je svaril: »Drži se opank! Dlje ti pomaga opanka kakor viteški škorenj in boljša je šivanka kakor bojno kopje. Kar da vojna, vzame zopet vojna, in ko se pretépa gospoda, beži kruh iz deže! Poglej krojača Čudnika, kaka posestva ima: bogatejši je od vseh vitezov - pohajačev.«

Samil se je namrdnil: »Kraljeve hčere pa le ne bo dobil! In da je zabogatel od šivanja, ne verjamem. Pravijo, da je prodal dušo vragu, in ta mu donaša zlata. Bilo bi škoda Solnčice, da bi jo dobil zavržen človek. Oj, ko bi bil jaz vitez, pa sem le opankar!«

Ded je ugibal: »Mogoče, da je Čudnik res čarovnik? Pojdi k njemu za vajenca, pa imej odprte oči in ušesa!«

Ded je spravil Samila h krojaču. Samil se je trudil, da se priučí umetnosti krojenja. Kmalu je postal pomočnik. Kmalu ga je pa tudi začel sovražiti mojster. Pošiljal je namreč lepega mladeniča po mero okoli gospode in poslal ga je tudi na dvor h kraljični. Od tedaj je zahtevala Solnčica, da ji prinaša Samil obleko, in če je prišla sama v Čudnikovo krojačnico, je govorila le s pomočnikom in ni pogledala mojstra.

Samil je videl, da ga sovraži mojster, pa kaj mu je bilo na tem? Saj je govorila kraljična z njim. Izsledi čarovnikovo skrivnost, postane bogat kakor on in postane kraljičin mož in glavár dežele.

Nekoč vidi Samil, da gre mojster v klet. Zaklene za njim vrata. Preizkusiti hoče, kako si bo pomagal mojster-čarovnik iz kleti. Čuje, kako premetava čarovnik sodčke z zlatom in se smeje: »Meni poba-smrkavec, da bo dobil kraljično! Kaj, takle se bo s čarovnikom?«

Ko se mojster naveliča šteti zlato, pride do vrat in jih odpira. Vrata se pa ne vdajo. Čarovnik zamrmra:

»Naj se v miško spremenim
in iz kleti zbežim... Gina, bajna, dudeldum.«

Pa je že smuknila miška mimo Samilovih nog...

Samil zbeži za miško, pa vidi, kako smukne v prostor pred krojačnico in sliši besede:

»Krog sebe se obrni
in Čudnik se povrnile«

Pa je že stopil mojster z vatlom k Samilu in zavpil: »Kaj si stikal okoli kleti?«

»Rekli so mi, da je poslal kralj po vas, pa sem vas iskal,« se je izognil Samil mojstrovemu vatlu. Pazil je, da ga ne oplazi in začara v kako žival. Hitro je mrmral močne besede, ki mu jih je povedal ded: »Angel ob meni stoji, hudoba beži!«

Čarovnik se je obrnil in zažugal: »Noter! Na delo! Ne bom te plačeval za postajanje.«

»Kdaj ste mi pa kaj dali razen te bore obleke?« odgovori neustrašeni Samil. Odide v krojačnico. V delu ima viteški plašč. Pa si misli pri krojenju, kako bi se podala njemu taka reč... In konj, meč, šlem, oprsnik!«

Pa se zamisli in domisli... Vrže škarje od sebe in teče v skrit kraj. Tam izreče čarodejne besede in postane res miška — miška, kakor je bil postal prej mojster. Zmuzne se v krojačnico in sliši, kako robanti mojster, da zapodi lenega pomočnika; sliši, kako mu pravijo drugi pomočniki: »Pa kaj poreče na to kraljična?«

Miška Samil skoči na mizo in pregrizne dragoceno zlatotkano blago, ki ga drži Čudnik v roki, skoči z mize in vgrizne mojstra v nogo. Pa zbeži. Vatel teče za njim. Miška pod vrata, skozi vrata, in mojster se krega, kdo je naredil škodo.

Samil premišljuje: Počasi pojde, drugo za drugim si pridobim, za denar si pa kupim orožje. Škoda, da ne morem jahati na konju, če sem sam konj. Škoda...«

Zvečer pravi Samil svojemu tovarišu Niku: »Ded mi je daroval plemenitega konja, spravil sem ga v mojstrov hlev. Prosim te, čemu bo meni konj, ko nimam primerne obleke in orožja? Prosim te, prodaj mi jutri na trgu konja, izkupiček bova delila.«

Predpoldne drugega dne gre mojster Čudnik po trgu in zagleda gručo mož, ki se zbira in kriči okoli konja. Stopi bližje in zagleda svojega pomočnika Nika, ki prodaja krasnega konja. Vpraša pomočnika in ta mu pove, da je to Samilov konj, ki ga je dobil od svojega deda.

»Od deda?!« mrmra Čudnik in hiti domov. Od kod bo vzel berač opankar takega konja? Kaj, če je slišal Samil močne besede ali če je tudi njegov ded čarovnik?« Priteče domov in res: Samila ni v krojačnici...

»Le čakaj, pobalin! Kosti ti polomim. Žal ti bo, da se vtikaš v take stvari...«

Hitel je na sejem in gnal ceno za konja. Dal je več kakor vsi in Niko mu izroči konja. Niko hoče vzeti konju uzdo, kakor mu je naročil Samil, pa Čudnik mu da še zlat in pravi: »Za uzdo!«

»Tega bo Samil bolj vesel kakor uzde — kaj mu bo pa uzda, če nima konja?« modruje Niko in išče z izkupičkom Samila, ki ga ni ne v delavnici, ne pri dedu...

»Ušel je,« pripoveduje mojster Čudnik, »okradel me je in ušel.« Pa gre v hlev in udriha z vatlom po ubogem konju, udriha z desno, dokler mu ne omaga, udriha z levo, dokler se ne odpočije desna, udriha noč in dan in preklinja: »Pogini, pogan ti, prevzetni! Spremeni se vendar konjiček v lepega Samila, ki ga vidi tako rada moja nevesta kraljična!«

Ubogi konj Samil pa grize, skače, se trga, toda čarovnik je zavozljal uzdo ob jasli. Topotanje in hrzanje konja se sliši v hišo, čarovnikova mati in njena sestra ga prosita, naj ne bije uboge konjske pare, pa mojster še bolj divja: »Tiho, ženske! Gospodar sem jaz. Vem, koga bijem in zakaj!« In bije, razbije vse vatlje, pa se napoti k jermenarju, da kupi jermen in do smrti pretepe ubogega Samila.

Čarovnikova mati in sestra pa sta hiteli ubogemu konju na pomoč. Poiskali sta ključ od kašče in prinesli v priprasu ovsa, da se okrepi. Ko konj pozoblje oves, se spomnita, da je žejen in da bi se napojil najbolje in najhitreje, če ga peljeta k bližnjemu potoku. Z velikimi trudom odvozata konja, ki stopa rahlo in previdno po travi, se zažene v skoku v vodo in izgine... Z odprtimi usti strmita ženski na vodo. Doma se vsedeta k preji, vrtita preslice in pojeta, kako da ne vesta nič o začaranih konjih.

Čudnik se vrne z močnim jermenom v roki, hiti v hlev, vidi, da je prazen, vidi par zrn in se domisli: »Mati in sestra!« Gre v sobo in sliši, kako pojeta, pa si misli: »Vaju že izplačam!« Ko jima zagrozi z jermenom, mu povesta, kako je izginil konj v vodi. Čudnik hiti v vodo, si natakne čarobna očala, ki vidijo vse, kar je skrito, pregleda travo in grme, ribe, žabe in rake: Samil se ni skrtil vanje.

»Najdem te, skrivaj se koderkoli,« se jezi Čudnik, se vrne v delavnico, izprašuje in išče. Potoček se je pa stekal v morje, Samil se je bil sprevrgel v peskovo zrno in voda ga zanese v morje — v kraljičino kopališče. Lepa Solnčica je hodila po plitvem bregu, kar zagleda kakor oreh velik rdeč kamen, pobere ga in kamen se zasveti.

Pa reče svoji prvi mojskri: »Pokličiči takoj dvornega zlatarja, da mi vkuje ta kamen v prstan.«

Dvorni zlatar se začudi kamnu in kmalu izve celo mesto, da je našla kraljična predragocen rubin. Čudnik sliši in nekaj se mu posveti. Gre k dvornemu zlatarju in ga prosi, naj mu pokaže dragoceni kamen, o katerem govori vse mesto.

Zlatar mu pravi: »Pridite zjutraj k meni. Vsako jutro izkrtlačim vse kraljičine dragulje.«

Čudnik gre zjutraj k zlatarju, natakne očala in vidi v kamen spremenjenega Samila. Hoče zagrabit prstan, toda zlatar mu ubrani: »Obljubil sem kraljični, da se ga ne dotakne živ človek. Najrajši ima ta prstan. Pravi, da se čuti srečno samo, če ima ta kamen na prstu.«

»Ji že pokažem srečo,« se togoti Čudnik. Gre na dvor in prosi kralja, da mu pomeri nov plašč. Še tisti dan oboli kralj na smrt in noben zdravnik ne more dognati, kaj mu je. Kralj da napisati in razglasiti po vsem svojem kraljestvu, da dobi veliko bogastvo in njegovo hčer, kdor ga ozdravi. Pa so prihajali od vseh krajev, niso pa mogli ozdraviti kralja od pričarane bolezni. Nato se javi Čudnik. Z zlato posodico gre kralju po hrbtu in po čelu in kralj vstane — zdrav.

»Govori,« pravi krojaču, »kaj si želiš za plačilo. Hčer sem obljubil, ali tvoja grba in tvoj grb z iglami se ji ne dopade.«

Čudnik se prikloni: »Solnce naše, kako bi se drznil ubogi krojač, da pogleda tvojo hčer? Želim in zahtevam samo kamen, ki ga nosi kraljična na roki.«

Ves vesel stisne kralj Čudniku roko: »Dobiš ga.«

Vest, da je pozdravil Čudnik očeta, pride do kraljeve hčere. V strahu pričakuje Solnčica, kaj bo, in toži, da ni Samila. Pobegnila bi ž njim, da se reši Čudnika. Pa že trka sluga in pove veselo vest, da zahteva Čudnik samo kamen, ne nje.

Ona pa se upokonči: »Kamna ne dam. Naj ga izplača oče iz svoje zakladnice!«

Razburjena kraljična zavrti prstan, enkrat na levo, enkrat na desno. in glej! Pred njo je Samil, ki jo prosi na kolenih, naj beži z njim, da reši sebe in njega. Pa že spet trka sluga in kralj sam pride s Čudnikom.

»Vrzi me na tla pred Čudnika,« šepetaje Samil in zopet je kamen v prstanu. Kralj zahteva, da izroči Solnčica prstan zvestemu in dobremu prijatelju Čudniku.

Solnčica vrže kakor v jezi prstan pred Čudnika in glej: v letu se spremeni kamen v makovo glavico, ta se razleti na tleh in drobno seme prši na vse strani. Čudnik se spremeni v petelina, ki pohlasta vsa makova zrnca in se ozira po kotih. Kar plane iz kota za oknom seme, ki se je skrilo v pajčevini in se spremenilo v lisico, ki zadavi petelina, mu pregrize golšo in Samil poklekne pred kralja, ob njem kraljična.

Predrzní Samil prosi za kraljično roko — kralj in ves dvor strmi.

Kralj se prime za glavo in vpije: »Šivankarja nisem maral za zeta, zdaj naj bo pa opankar? Opanke naj si denem v svoj slavni grb? Ne, Solnčica! Na vislice z njim!«

Solnčica se vrže pred Samila. Kar se prikoplje do kralja star mož v oguljenem plašču — Samilov ded, ki pomblí kralju staro oslovsko kožo pod nos:

»Ni se ti treba sramovati Samila; stare kraljevske krvi je. Jaz sem kralj Mirske. Pregnali so me, kakor veš, in me oropali kraljestva. Živel sem mirno pod tvojim varstvom, bolj srečen pri opankah kakor na prestolu. Pa ta mlada kri nima modrosti,«

Kralj objame deda in pravi: »Kaj hočeš? Orel leti k solncu, mladina ni modra po starosti. Ti pa, moj orlič, bodi pravi sin solnca, vzemi moje čete in pribori si kraljestvo svojega deda. Ko se izkažeš junaka, potem potrkaj pri nas!«

In Samil je bil kakor blisk. Premagal in pregnal je roparja, s kraljevo krono je prišel po Solnčico. In bila je svatba, da so govorili in peli o njej še sedem hrvaških let, o katerih ne vemo, kakšna in kolikšna so.

Pa zapojmo!

Imena rešilcev iz prve številke priobčimo v prihodnji številki.

Prof. Anton Bezenšek.

(Slika na ovitku.)

V dneih 23. in 24. junija t. l. so se vršile v Celju in Bukovju pri Celju velike slavnosti v spomin profesorja Antona Bezenška, velikega zagovornika zblizanja vseh južnih Slovanov in očeta slovenske in bolgarske stenografije.

(Stenografija — po slovensko prevedeno bi se reklo nekako »tesnopis« ali »hitropis« — je pisava, ki označuje glasove z manjšimi in krajšimi znamenji, kakor so naše latinske črke, zato je tudi hitrejša. Deli se v korespondenčno pismo in debatno pismo. Debatno pismo uporablja še krajše in bežnejše znake od korespondenčnega pisma in je seveda tudi hitrejšo od prvega, tako, da dohaja govor, ako je zapisovavec dober stenograf.)

Te dni so mu odkrili ob osemdesetletnici rojstva na rojstni hiši v Bukovju spominsko ploščo in se je poleg tisočev Slovencev udeležilo te slavnosti tudi mnogo Hrvatov, Srbov in Bolgarov, ki je med njimi deloval profesor Bezenšek nad 55 let. Spominske slavnosti so bile tudi v Bolgariji in se je tako naš bratski bolgarski narod oddolžil spominu velikega Slovenca in priznal njegove zasluge. Bolgarska prestolnica je tudi imenovala eno izmed glavnih ulic po njem, prav tako tudi mesto Plovdiv.

Rodil se je Anton Bezenšek 15. aprila 1854 v Bukovju, v občini Frankolovem, v okraju Celju. V Celju je dovršil gimnazijo — že tam se je bavil s stenografijo —, se potem vpisal na zagrebško vseučilišče, kjer je študiral filozofijo (modroslovje) in tudi že tu skušal prilagoditi nemško stenografijo za slovenski jezik. L. 1875. se je podal na vseučilišče v Prago, napravil tam skušnjo iz slovenske filologije (jezikoslovja) in državno skušnjo za nemško stenografijo. Koj nato je bil nastavljen za učitelja stenografije na zagrebški gimnaziji, bil je tudi za stenografa v hrvatsko-slavonsko-dalmatinskem saboru (skupščini) v Zagrebu.

Ko se je l. 1879. Bolgarija osvobodila, se je obrnil na prof. Bezenška, da bi prišel doli za stenografa v Narodno sobranje (skupščino) in bi tudi prirejal predavanja o stenografiji. Septembra l. 1879. je prispel Bezenšek v Sofijo in je 25. septembra v posloppju Narodnega sobranja samega odprl prvi bolgarski stenografski tečaj. Bil je ta dan, 25. septembra 1879, rojstni dan bolgarske stenografije. Še istega leta je začel predavati stenografijo na sofijski gimnaziji. L. 1881. je odšel v Plovdiv za stenografa v Oblaslno sobranje tačasne vzhodne Rumelije. Čez tri leta se je vrnil v Sofijo, bil pa je zastran političnih prilik upokojen kot stenografski vodja sobranja. Sam piše o tem: »Mislilo bi se, da priznanje merodajnih činiteljev ne bo izostalo. Zgodilo se je pa ravno narobe. Jaz, ki sem v teh razmerah največ trpel, jaz, ki sem se pet let mučil samo, da bi svojo težko nalogo vestno izpolnjeval, sem bil takoj po povratku v Sofijo brez vsakega vzroka, enostavno na ukaz novoimenovanega ministra Karavelovega odpuščen iz službe. Šele pozneje sem zvedel, da je ta minister storil to na pobudo enega mojih učencev, kateri mu je znal dopovedati, da lahko sedaj učenci brez mojstra delajo.«

Takrat so ga imenovali za profesorja moške gimnazije v Plovdivu, kjer je učil nepretrgoma 20 let nemščino, bolgarsko stenografijo in filozofsko propedeutiko. Nekaj let je celo med počitnicami prirejal stenografske tečaje v posloppju sofijskega vseučilišča.

L. 1905. pa so ga premestili na I. moško gimnazijo v Sofiji, nakar so ga imenovali l. 1911. za učitelja bolgarske stenografije na sofijskem vseučilišču. Umrli je v Sofiji po kratkem bolehanju 10. decembra 1915.

Kot goreč pristaž zblizanja vseh južnih Slovanov je smatral Bezenšek, da se more zblizanje zgoditi samo po prosvetni poti in da je tudi stenografija eno teh sredstev za zblizanje. Zato je izdajal »Jugoslovanskega stenografa«, ki je v njem skušal izdelati enofno stenografijo za vse južne Slovane, in pozneje »Jugoslovanski Glasnik«. Izdal je »Bolgarsko stenografijo«, ki je doživela 6 izdaj in jo še danes rabijo docela nespremenjeno, in »Debatno pismo«, pozneje »Stenografsko čitanko za bolgarsko stenografijo«. Leta 1876 je izšla njegova »Slovenska stenografija«, 1907. pa »Ruska stenografija«. Razen stenografskih knjig je izdal še »Bolgarsko gramatiko in čitanko za Slovence« in nekaj drugih učbenikov. Pisal je v češke, hrvatske, nemške in slovenske liste in časnike, bil sovrudnik Slovenca, goriškega Novega časa, Mohorjeve družbe, tako je poleg drugih člankov po Koledarjih spisal tudi knjigo »Bolgarija in Srbija«. Tudi v našem Vrten najdemo njegovo ime.

Bolgarijo, ki je daroval večino svojih moči, je zastopal na stenografskih shodih; bil je odlikovan z bolgarskimi odlikovanji, pa tudi s francoskim, srbskim in ruskim.

Naj bo velikemu možu tudi v našem listu s temi vrsticami postavljen skromen spominček!